

การพัฒนาความรู้ด้านสุขภาพในการป้องกันและควบคุมโรคพยาธิใบไม้ตับ และมะเร็งท่อน้ำดีในประชาชนกลุ่มเสี่ยง ตำบลหนองหมี อำเภอราษีไศล จังหวัดศรีสะเกษ

เพียร สำนวนดี, ส.บ.¹

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาความรู้ด้านสุขภาพในการป้องกันและควบคุมโรคพยาธิใบไม้ตับและมะเร็งท่อน้ำดีในประชาชนกลุ่มเสี่ยง ตำบลหนองหมี อำเภอราษีไศล จังหวัดศรีสะเกษ ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย เป็นผู้ที่ตรวจพบไข่พยาธิในอุจจาระและมีพฤติกรรมเสี่ยงสูง รวม 40 คน การวิจัยดำเนินการตั้งแต่ เดือนสิงหาคม 2568 ถึงเดือนมกราคม 2569 การวิจัยครั้งนี้แบ่งออกเป็น 3 ระยะ คือ ระยะที่ 1 การศึกษาาระดับความรู้ด้านสุขภาพ ระยะที่ 2 การพัฒนาความรู้ด้านสุขภาพ และระยะที่ 3 การประเมินผลของพัฒนาความรู้ด้านสุขภาพ เครื่องมือที่ใช้คือ แบบประเมินความรู้ด้านสุขภาพ โปรแกรมการพัฒนาความรู้ด้านสุขภาพ และแบบสัมภาษณ์เชิงลึกสำหรับการสนทนากลุ่ม เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสอบถาม การสัมภาษณ์ และการประชุมเชิงปฏิบัติการ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สถิติเชิงวิเคราะห์ ด้วยสถิติ Paired sample t-test และการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ผลการศึกษา พบว่า การพัฒนาความรู้ด้านสุขภาพในการป้องกันและควบคุมโรคพยาธิใบไม้ตับและมะเร็งท่อน้ำดี โดยประยุกต์ใช้โปรแกรมของกองสุขภาพ กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ ประกอบด้วย 4 กิจกรรม คือ กิจกรรมที่ 1 การเรียนรู้ความเสี่ยงและความรุนแรงของโรคพยาธิใบไม้ตับและการตั้งเป้าหมาย สุขภาพที่ปลอดโรคพยาธิใบไม้ตับและมะเร็งท่อน้ำดี กิจกรรมที่ 2 การวิเคราะห์พฤติกรรมเสี่ยง ทางเลือก และวางแผนการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม กิจกรรมที่ 3 การเข้าถึงเข้าใจ ตัดสินใจด้านสุขภาพ และแนะนำจุดใจครอบครัว ชุมชน กิจกรรมที่ 4 การติดตาม และสรุปทบทวน ผลการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพ ผลการพัฒนา พบว่า ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยมีความรู้ด้านสุขภาพในระดับพอใช้ ร้อยละ 57.50 รองลงมาอยู่ในระดับดี ร้อยละ 42.50 ด้านความตระหนักรู้ด้านสุขภาพ ส่วนใหญ่อยู่ในระดับดี ร้อยละ 92.50 รองลงมาอยู่ในระดับพอใช้ ร้อยละ 7.50 ด้านพฤติกรรมปลอดโรคส่วนใหญ่อยู่ในระดับดี ร้อยละ 100.00 เมื่อเปรียบเทียบผลต่างคะแนนเฉลี่ยของความรู้ด้านสุขภาพ ความตระหนักรู้ด้านสุขภาพ และพฤติกรรมปลอดโรคพยาธิใบไม้ตับและมะเร็งท่อน้ำดี ก่อนและหลังได้รับการพัฒนา พบว่า หลังการพัฒนาความรู้ด้านสุขภาพกลุ่มตัวอย่างมีผลต่างคะแนนเฉลี่ยของความรู้ด้านสุขภาพ ความตระหนักรู้ด้านสุขภาพ และพฤติกรรมปลอดโรคพยาธิใบไม้ตับและมะเร็งท่อน้ำดี สูงกว่าก่อนการทดลอง (95%CI=9.96-12.54, p<0.001) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

สรุปการพัฒนาความรู้ด้านสุขภาพอย่างเป็นระบบ ที่ผสมผสานทั้งความรู้ ทักษะ แรงสนับสนุนทางสังคม และการฝึกปฏิบัติในบริบทจริง สามารถนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ชัดเจนและวัดผลได้ในกลุ่มเสี่ยงโรคพยาธิใบไม้ตับและมะเร็งท่อน้ำดี

คำสำคัญ : การพัฒนา, ความรู้ด้านสุขภาพ, พยาธิใบไม้ตับและมะเร็งท่อน้ำดี

¹ นักวิชาการสาธารณสุขชำนาญการ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านหนองหมี อำเภอราษีไศล จังหวัดศรีสะเกษ
Email: painsawandee@gmail.com

The development of health literacy for the prevention and control of liver fluke infection and cholangiocarcinoma among at-risk populations in Nong Mee Subdistrict, Rasi Salai District, Sisaket Province.

Pain Sawandee, Ph.B.¹

Abstract

This study is action research aimed at developing health literacy for the prevention and control of liver fluke infection and cholangiocarcinoma among high-risk groups in Nong Mi Sub-district, Rasi Salai District, Sisaket Province. The research participants consisted of 40 individuals who tested positive for parasite eggs in their stool and exhibited high-risk behaviors. The study was conducted from August 2025 to January 2026. The research was divided into three phases: Phase 1: Assessment of health literacy levels. Phase 2: Development of health literacy interventions; Phase 3: Evaluation of health literacy development outcomes. The research instruments included a health literacy assessment form, a health literacy development program, and an in-depth interview guide for focus group discussions. Data were collected through questionnaires, interviews, and workshops. Quantitative data were analyzed using descriptive statistics (frequency, percentage, mean, and standard deviation) and inferential statistics (paired sample t-test). Qualitative data were analyzed using content analysis.

The study findings revealed that the development of health literacy for the prevention and control of liver fluke and cholangiocarcinoma, applying the program from the Health Education Division, Department of Health Service Support, consisted of four key activities: Activity 1: Learning about the risks and severity of liver fluke infection and setting health goals for a disease-free life. Activity 2: Analyzing risk behaviors, identifying alternatives, and planning behavioral changes. Activity 3: Enhancing health access, understanding, and decision-making, while advocating for and motivating families and communities. Activity 4: Follow-up, lesson learned synthesis, and health behavior change outcomes. Regarding the development outcomes: 57.50% of the participants achieved a "Fair" level of health literacy, followed by 42.50% at a "Good" level. For health awareness, the majority (92.50%) were at a "Good" level, with 7.50% at a "Fair" level. In terms of disease-free behaviors, 100.00% of the participants reached a "Good" level. Comparative analysis of the mean score differences for health literacy, health awareness, and disease-free behaviors before and after the intervention showed that the post-development scores were significantly higher than the pre-development scores (95%CI = 9.96–12.54, $p < 0.001$) at a statistical significance level of 0.05.

Conclusion: The systematic development of health literacy, integrating knowledge, skills, social support, and real-world practice, leads to clear and measurable behavioral changes among groups at risk for liver fluke infection and cholangiocarcinoma.

Keywords: Development, Health literacy, Prevention and control of liver fluke infection and cholangiocarcinoma

¹ Public Health Technical Officer. Nong Mee Health Promoting Hospital. Rasi Salai District, Sisaket Province.
Email: painsawandee@gmail.com